

AZ ŐS-DRÁVA PROGRAM KERETEI KÖZÖTT MEGVALÓSULÓ „SZÖVÉTNÉK I.”
PROJEKTHEZ TARTOZÓ KELET-ORMÁNSÁGI TELEPÜLÉSEK TERMÉSZETFÖLDRAJZI
JELLEGZETESSÉGEINEK BEMUTATÁSA

ELEK Boglárka^a - LÁSZLÓ Katalin^b - PINTÉR Bettina^c - VOJTEK Éva^d

Absztrakt

A komplex terület- és vidékfejlesztési célokat felvállaló Ős- Dráva Program hosszú távon fenntartható fejlődést kíván biztosítani Magyarország egyik legfejletlenebb térsége, az Ormánság számára. A 43 települést – köztük 36 baranyait és 7 Somogy megyeit - érintő Program hosszabb távon értékelhető pozitív eredmények felmutatása esetén nemzetközi viszonylatban is követendő példa lehet.

A tervezési, előkészítési tevékenységek már a 2000-es évek közepén megkezdődtek, majd 2005-ben létrejött az Ormánság komplex rehabilitációs és területfejlesztési programja. A vízellátórendszer átalakítására és fejlesztésére 2007-ben dolgoztak ki részletes tervet, majd 2010-ben a Program hivatalosan is elindult. 2012-ben kormányhatározat született az Ős-Dráva program nevesítése érdekében, végül 2013-ban egy újabb kormányhatározat eredményeképpen Tiffán Zsolt a Baranya megyei közgyűlés elnöke, országgyűlési képviselő karolta fel a kezdeményezést az Ős-Dráva Program összehangolásáért felelős kormánybiztosként.

A Program Humán alprogramjának részeként 2013 szeptemberében elindult a TÁMOP- 1.4.1 – 11/1- 2012-0037 azonosító számú, „Szövétnek I. - Községi foglalkoztatási kezdeményezés az Ős- Dráva Program 20 településén” című projekt. A projekt a területen élő hátrányos helyzetű célcsoport számára képzési, átképzési és foglalkoztatási, valamint munkaerő-piaci szolgáltatási lehetőségeket biztosít. A projekt megvalósítását kísérő társadalomtudományi kutatásban a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának szociális munkás és szociálpolitikus szakos hallgatói¹ vesznek részt, akik szisztematikusan feltérképezik a projekt által együttműködésbe vont 20 település sajátosságait.

Kulcsszavak: Ős-Dráva Program, Szövétnek I. projekt, társadalmi felzárkózás, komplex terület-és vidékfejlesztés

¹ A projekt megvalósítását kísérő, Szociális kutatás és feldolgozása című tantárgy keretei között folyó társadalomtudományi kutatásban résztvevő, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának szociális munka BA szakos hallgatói: Almádi Evelin, Balogh Imola, Bernáth Kata, Irikov Tímea, Judt Dalma, Karsai Patricia, Kassai Zsanett, Kozsahuba Réka, Nagy Henrietta, Pej Franciska, Perlai Annamária, Szekeres Anna, Tóth Mariann, Uhljárné Csiki Andrea, Vajda Petra, Vörös Szabina.

^a egyetemi hallgató, Pécsi Tudományegyetem

^b egyetemi hallgató, Pécsi Tudományegyetem

^c egyetemi hallgató, Pécsi Tudományegyetem

^d doktorandusz, egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem

Bevezetés

Az Ormánság közel kétszáz évvel ezelőtt vizekben gazdag terület volt, virágzó gazdasággal: a Dráva menti települések lakói elsősorban a folyó által nyújtott gazdálkodási lehetőségeket használták ki. Munkalehetőséget és napi megélhetést biztosított az itt élők számára a halászat, a térségre jellemző pákászat, az erdőgazdálkodás, a legeltető állattartás, valamint az árasztásos/öntözéses földművelés. Az egykori folyómeder szabályozása, valamint az intenzív mezőgazdálkodás bevezetése következtében, illetve az időközben egyre inkább érzékelhetővé váló klímaváltozás hatására a hagyományos gazdálkodási formák gyakorlatilag fokozatosan eltűntek. Az intenzív mezőgazdasági művelést lehetővé tevő folyómeder szabályozás során összefüggő, jellegtelen földterületek jöttek létre. A TSZ-ek felbomlását követően, további munkaalkalmak hiányában a lakosság nagyrészt munkanélkülivé vált. Az alap-és szolgáltatási infrastruktúra hiánya, valamint a térségre jellemző aprófalvas településszerkezet kilátástalan helyzetbe sodorta az itt élő embereket, sorsukat hosszú időre megpecsételte. Mindezek következtében negatív folyamatokról árulkodó demográfiai sajátosságok alakultak ki: javarészt idősebb, illetve nyugdíjas korú lakosokat találhatunk a településeken, illetve az említett hátrányok miatt az Ormánságban magas az elvándorlók aránya. A népességszám csökkenése jelentősnek mondható.

Főbb fejlesztési lehetőségek – beavatkozási területek

Mivel a megoldásra váró probléma rendkívül összetett, így a beavatkozás több különböző területen és formában zajlik. A program hat elkülönülő pillérből áll, amelyek az alábbiak szerint foglalhatóak össze Salamon Balázs, a Kémesen működő Ős-Dráva Programiroda vezetőjének tájékoztatása alapján.

Az első, és mindennek az alapjául szolgáló feladat a *vízrendezés*. A Dráva túlszabályozása nagyban hozzájárult a térség jelenlegi helyzetének kialakulásához, ezért első lépésként a folyó ismételt használatba vehetőségének kialakítása a cél. Ahogy az illusztráción (1. sz. ábra) is látható, az Ormánság a szabályozását megelőző időszakban vizekben gazdag terület volt, amelyet a Dráva táplált és látott el tápanyagokkal. Az 1800-1900-as években azonban árvízvédelmi szabályozáson esett át a folyó, ami teljesen megváltoztatta a táj képét, ezzel együtt a gazdálkodási lehetőségeket, a tevékenységi szerkezetet, az itt élők életmódját.

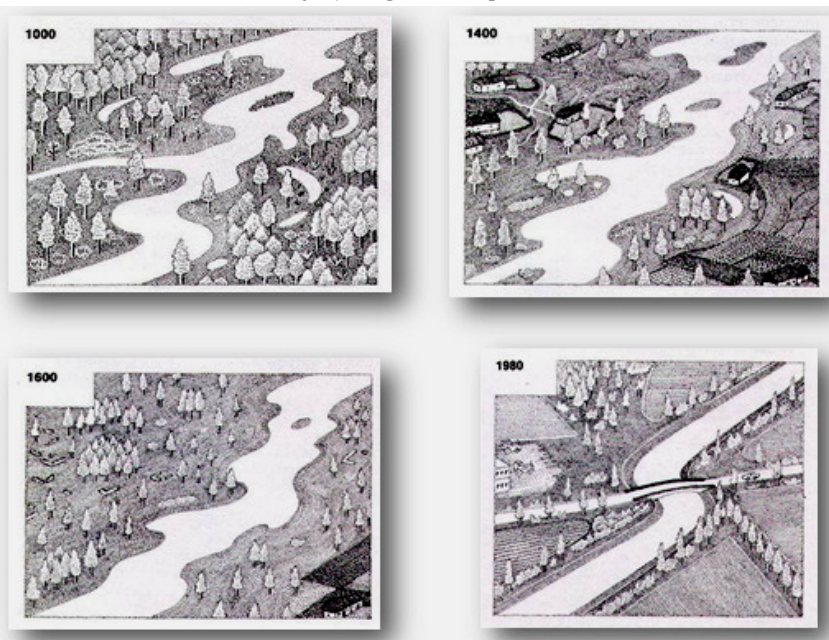
A második fontos terület, amelyen változásokat szeretnének elérni, a *tájhasználat váltás és a tájtagolás*. A helyi gazdaság számára fontos előrelépést jelentene, ha az egybefüggő, nagyméretű, a nagyüzemi mezőgazdasági művelést megjelenítő földterületek mellett a helyi kisgazdaságok is lehetőséget kapnának a gazdálkodásra.

A tájhasználat megváltozása a területi, földrajzi sajátosságok előnyös átalakításán múlik, nagymértékben a gazdálkodáshoz kapcsolódó öntözési rendszerek fejlesztésén. Az első két pillér megvalósítása érdekében már elindult néhány kezdeményezés: az egyik a Cún-Szaporca holtág vízpótlásáért felelős, amelyet 2014-ben kívánnak megvalósítani, a másik pedig a vízviisszatartás és tájhasználat-váltás tervezése köré összpontosul.

A *mezőgazdasági tevékenységek* stratégiai jelentőséggel bírnak a térségben. Kiemelt célként jelenik meg a gyepre alapozott, extenzív állattenyésztés

újraélesztése, amelynek keretében a szarvasmarha, a bivaly, a ló, a sertés és a baromfiállományok tartása és tenyésztése kaphat különös figyelmet a program végrehajtása során, valamint a puhafás legelők kialakítása. Ahhoz, hogy a megvalósuló fejlesztési programelemek végrehajtásának sikeressége, eredményessége minél nagyobb mértékben garantálható legyen, mintaprojektek elindítása válik szükségessé: a helyi lakosok fel kell, hogy ismerjék a mező-és erdőgazdálkodásban rejlő potenciált és el kell sajátítaniuk a táji feltételekhez illeszkedő gazdálkodási módszereket. A mintaprojektek tehát elsősorban a lakosság gazdálkodási ismereteinek, készségeinek és jártasságának javítására kell, hogy irányuljanak a helyi sajátosságok, különlegességek és az egyediség védelme érdekében.

1. sz. ábra: A Dráva folyó jellegzetes képe különböző időszakokban

Forrás: Salamon Balázs, Ős-Dráva Programiroda vezetőjének prezentációja alapján

A program negyedik alappillére a *feldolgozási tevékenységek, a gazdaságfejlesztés és a megújuló energia* használata köré csoportosul. A gazdasági potenciál növelése érdekében olyan lépésekre van szükség, amelyek a környezet adottságait, erőforrásait, a helyiek képességeit figyelembe véve, eredményes befektetésnek bizonyulnak. A jelenlegi célok között szerepel a kultúrnövények szaporítását végző kertek és a zöldség- és gyümölcsfeldolgozók kialakítása, kertészeti gépek beszerzésének támogatása. A települések gazdaságára, az általuk képviselt kereskedelemre jó hatással lenne, ha sikerülne létrehozni az „Ős-Dráva” termékvédelem rendszerét, amelynek keretein belül – többek között - zöldségeket, lekvárt, szörpöt, pálinkát, gyümölcsöt, aszalványt, kandírozott gyümölcsöt és mézet tudnának árusítani, s a helyi termékeket külön védjeggyel is ellátnák.

A *turizmus* fellendítése is fontos helyet foglal el a kitűzött célok között. Ennek érdekében szükség van a szálláshely kapacitás bővítésére, a turisztikai attrakciók fejlesztésére, kerékpárutak létrehozására, kerékpáros szolgáltatások fejlesztésére. E stratégiai cél tekintetében is láthatóak az első lépések, hiszen az elindított projektek között szerepel az Ős-Dráva Ökoturisztikai Látogatóközpont és Bemutatóhely felépítése Cún-Szaporcán, a Kerékpáros Turizmus fejlesztése Dél-Baranyában, valamint elkészült a megvalósíthatósági tanulmány a Vejitit és Podravska Moslavinat összekötő révátkelő létesítéséről.

A program hatodik pillére a *humán erőforrás fejlesztés*. Ennek keretein belül már a 2012/13-as évben elindult az Ős-Dráva közmunkaprogram, amely körülbelül 420 főt képes évente foglalkoztatni, emellett pedig – külön projekt keretei között - képzési és szakképzési lehetőségeket, illetve kapcsolódó munkaerő-piaci-, illetve szociális segítségnyújtást egyaránt magában foglaló intervenció is kezdetét vette a térségben a humán alprogram keretei között.

Humán alprogram: „Szövétnék I. - Közösségi foglalkoztatási kezdeményezés az Ős-Dráva Program 20 településén”

A program komplex társadalmi felzárkózást elősegítő humán alprogramjának részeként 2013 szeptemberében indult el a TÁMOP- 1.4.1 – 11/1- 2012-0037 azonosító számú „Szövétnék I. - Közösségi foglalkoztatási kezdeményezés az Ős- Dráva Program 20 településén” című projekt. A projekt a célcsoport számára képzési, átképzési és foglalkoztatási, valamint munkaerő-piaci szolgáltatási lehetőségeket biztosít.

A projekt indikátorok alapján 35 fő bevonása történik meg a projektben, közülük 24 személy kerül OKJ-s képzésekbe, amelyek keretei között - foglalkoztathatóságuk javítása érdekében - az Ős-Dráva Program beruházásainak irányait követő képzettségekhez jutnak. A jelentkezők alapvetően két terület közül választhatnak: víziközmű-építő tanfolyamon vehetnek részt vagy erdőművelő képzésben, amelyet követően méhészeti munkás rész-szakképesítést is szerezhhetnek. A képzésben való részvételt nehezítő akadályok kiküszöbölése, illetve a célcsoport élethelyzetének közvetlen javítása érdekében, a képzés ideje alatt a célcsoport tagjai megélhetési támogatásban és útiköltség-térítésben részesülnek. A program toborzási tevékenységének hatására hozzávetőleg hatvan jelentkező közül kerültek kiválasztásra a projekt közvetlen célcsoportjának lehetséges tagjai. A jelentkezők széles köre további kiválasztási technikák alkalmazását teszi szükségessé, amelynek során kompetencia felmérést, valamint orvosi alkalmassági vizsgálat lefolytatását követően alakul ki a projekt 24 fős, képzésekben résztvevő közvetlen klientúrája. A képzések elvégzését követően 12 fő a megszerzett végzettséghez kapcsolódó támogatott foglalkoztatásban vesz részt, amelyet azonos időtartamú továbbfoglalkoztatás követ. A képzés, mint fejlesztési eszköz ennek megfelelően a foglalkoztatás és a nyílt munkaerő-piaci elhelyezés „előszobája”, illetve a megszerzett végzettséggel nem csupán rövid-, de hosszú távon is javítja a bevont személyek foglalkoztathatóságát. A projekt az említett 12 fő esetében támogatott foglalkoztatást készít elő: az egy éves intervallum első hat hónapjában a projekt költségvetése biztosítja a kliensek bérezését, azonban ezt követően a munkaadó köteles azonos bérszínvonalon, legalább további hat hónapig foglalkoztatni az érintetteket a saját költségére. A bevont személyek a projektbe való belépéstől

kezdve folyamatosan intenzív mentori segítségnyújtást kapnak: a munkaerő-piaci mentorok a képzések és a foglalkoztatási időszak teljes intervallumán végigkísérik a klienseiket, elősegítve ezzel a projektben való tényleges és hatékony részvételüket.

Az Ős-Dráva Program humán alprogramjának keretében az Ormánság keleti oldalának 20 települése került bevonásra a fejlesztési tevékenységekbe. Kutatásunk – amelynek első fázisában a természeti, táji adottságok feltérképezése volt a célunk – ezen 20 település vizsgálatára fókuszál.

Az Ormánság keleti térségének települései

Az Ormánság keleti központjának számító *Vajszló* természetföldrajzi szempontból a Fekete-víz síkjához tartozó település. Rendkívül kedvező hőmérsékleti adottságok jellemzik, hiszen a Mecsektől délre fekvő területek az ország egyik legmelegebb vidékét képezik, ahol az évi középhőmérséklet eléri a 11°C-t, a napsütéses órák száma pedig 2000 óra/év. *Vajszló* keleti fekvésének köszönhetően az időjárás nagymértékben kedvez a növénytermesztésnek.

A település fő folyója az 1800-as években többszörösen szabályozott Dráva, amelynek holtágai, mocsaras tavai, hínárosai tovább színesítik a térség vízrajzát. A környék életében a folyó az elmúlt századokban jelentős szerepet játszott, többek között vízi útként is szolgált (faáruk szállítása), manapság azonban már nem használják ki megfelelően a természet nyújtotta lehetőségeket. A mellékvizek közül kiemelendő a Fekete-víz, amely *Vajszló* határában egyesül az Okor patakkkal.

A Sellyei kistérség éghajlata alapvetően három részre osztható. A nyugati településeken a mérsékelt hűvös, nedves viszonyok a meghatározók, a térség nagyobbik része a mérsékelt meleg, mérsékelt nedves, míg a keletibb területek már a kifejezetten meleg éghajlati övbe tartoznak.

A talajtakarót vizsgálva sem állapíthatunk meg egységes képet az Ormánságban, három részre oszthatók a környéken fellelhető talajfajták. A Dráva közelében a réti talaj, tőle távolabb a réti öntés, míg a dombok közelében a homokos vályogtalaj a jellemző. *Vajszló*t ma erdős puszták, legelők, természetes puszták, lápok és ligeterdők borítják, a település határában a cser és a tölgy, míg a Dráva mentén a fűz, a nyár, az éger és a kőris számít elterjedt fajtának.

Korábban mind a növénytermesztés, mind az állattartás sokkal virágzóbb gazdasági ágként jelent meg a település életében, mára azonban ezek a tevékenységek az alacsony felvásárlási áraknak köszönhetően erős mértékben visszaszorultak. A mezőgazdaságban a kenyérgabona termesztése, az állattartásban pedig a sertés és a szarvasmarha tenyésztés volt elsősorban jellemző a korábbiakban. Az állattenyésztés 1990-es évek elején történt támogatásának csökkenése az állatlétszám csökkenését, illetve ennek folytán a szerves trágya relatív hiányát eredményezte a területen. A szerves trágya hiánya és a műtrágya viszonylag magas ára miatt történt visszafogása következtében a termőföldeket kizsigerelték. A Dráva szabályozását és a holtágak lecsapolását követően a tájidegen gabonatermesztés vált népszerűvé. *Vajszló* híres a dinnyetermesztéséről, azonban az elmúlt 10 évben a dinnyetermesztők száma is jelentősen megcsappant, mára már a harmadára csökkent. Ennek oka az olcsó külföldi áru, amellyel szemben nehéz versenyezni a piacon. Alternatív megoldásként a töktermesztés, és a tökmagolaj előállítását jelent meg. Versenyképes ágazatként jelenhet meg az erdő és

vadgazdálkodás, valamint az utóbbi időben egyre nagyobb figyelmet kiérdemlő gyógy- és fűszernövény termesztés és feldolgozás.

Kémes vizei a Dráva mellett a Pécsi-víz és a Fekete-víz. A település éghajlata szárazföldi, mediterrán, illetve óceáni hatások érik. A nyár meleg, a tél enyhe, kevés a csapadék, amely a szubmediterrán klímára jellemző, ezért a terület alkalmas a hőigényes növények termesztésére (szőlő és más gyümölcsök, zöldségek), illetve a projektben is tervezett erdőgazdálkodási és méhészeti tevékenység folytatására.

A szomszédos település, *Drávacsépe*, amely domborzatilag egy alacsonyfekvésű síkságon helyezkedik el, a terület enyhe, száraz, kevés a csapadék. A településen egy társas- és három egyéni vállalkozás működik.

Az Ormánság legdélebbi részén, a magyar-horvát határ közelében fekszik *Drávacséhi*, amelynek területe a Dráva árteréhez tartozik. Felszíni vizekben gazdag község, a Fekete-víz, az Egerszegi-csatorna és a Dráva is keresztül folyik rajra. A Dráva holtágainak köszönhetően gazdag növényvilággal rendelkezik. A természetvédelmi területhez tartozó települést fás legelők borítják. A kedvező adottságokra épülve a vadászat és a halászat kiemelkedő hangsúlyt kap a település életében. A térség halai közül a ponty, az amur, a csuka és a harcsa, míg a vadállomány tekintetében a vaddisznó, a szarvas és a nyúl érdemel említést. Domináns tevékenységként jelenik meg a nagy múltra visszatekintő kézműipar: a szőttesek, a kosárfonás hagyománya ugyancsak a táji adottságok alapján terjedhetett el, a Dráva mentén ugyanis jellemző növény a nyár és a fűzfa. A kisvállalkozók, illetve a helyi lakosok ezen kívül a gabona és a gyümölcsök szezonális értékesítésével igyekeznek megélhetési forráshoz jutni.

Drávacséhi szomszédságában, szintén a horvát határ közelében található *Tésénfa*. A település gazdag vízi-, és madárvilággal rendelkezik, jellegzetes madara a fészkelő sas. A vaddisznó, fácán, őz és a nyúl állomány színesíti a környék állatvilágát. A táji adottságokra épülő tevékenységek közül hangsúlyos szerepet kap a szőlő-, és bortermelés, de a zöldség és gyümölcsstermesztés is említésre méltó, főleg az alma, a szilva és a körte termesztése jelentős.

Ha kissé keletebbre tekintünk a déli határ mentén, már éghajlatilag is a szárazabb régióba térünk át, ahol az évi csapadékmennyiség 5-600 mm körül mozog. *Szaporca* a Cún-Szaporca holtág-rendszerhez tartozik, a Drávától 3 km távolságra fekszik. Korábban a terület a Dráva folyókanyarulatának része volt, azonban az árvízvédelmi munkálatok miatt a XVIII. sz. végén leszakadt a folyóról, először mellékággá, majd holtággá alakult. Több különálló tó található a vidéken, a Kisinci-tó, a Belső-Hobogy, a Külső-Hobogy, a Sziláthi-tó, és a Lanka-tó. Szaporca természetvédelmi terület részét képezi, a Duna-Dráva Nemzeti Park részeként. Népes madárvilággal rendelkezik, a közelben fészkel a kócsag, ami ritkaságnak számít hazánkban, ezen kívül a vidrák, gímszarvasok, vaddisznók, és aranysakálók emelhetők ki az állatvilág értékei közül. A holtág területén tavirózsás, kolokános és tündérfátyolos növénytakaságok is találhatóak. Növénytermesztés szempontjából a gyümölcsstermesztés (alma, körte, szőlő és szilva) mondható elterjedtnek.

A holtágrendszer másik tagjához, *Cúnhoz* több tószerű holtág tartozik: a Kisinci-tó, a Kishologyi-tó, a Szilháti-tó, a Lanka-tó, ezek közül is megközelíthetőek, illetve a partjukon üdülőtelkeket is találunk. A 10 hektárnyi Majláthpusztai-tó is itt található, amely horgászatra alkalmas természetes élővíz. Fás legelő, kőrisfák és kocsányos tölgyek alkotják a település növényvilágát.

A horvát-magyar határmezsgyétől eltávolodván, de még a Vajszlótól keletre eső területeket szemlélvén találkozhatunk *Adorjás* nevével. A település határainak nagy

részét szántóföldterületek alkotják, kevés réttel és erdővel tarkítva. A helyi lakosság korábban jellemzően halászatból élt, azonban a Dráva szabályozását követően áttértek a földművelésre. A termőföldek értéke körülbelül 15 aranykorona, ami az értékelések szerint alulról súrolja a közepes minőségű föld határát. Nagyobb mezőgazdasági vállalkozások nincsenek a településen, a lakosok leginkább a saját portájukon tevékenykednek.

Sámod és Baranyahídvég vízrajzához a Fekete-víz és annak mellékágai tartoznak, de talajvíz és artézi kutak is megtalálhatóak a területen. A Fekete-víz, a Pécsi víz és a Dráva az ár- és belvízmentesítés előtt egymással is összefüggő vizek voltak. Az árvíz nyár elején és ősszel veszélyezteti a településeket. Talajvíz 2-4 méter mélyen található, azonban erősen szennyezett a nem megfelelő csatornázás (illetve a csatornázás hiánya) miatt. Az artézi kutak mélysége meghaladhatja az 1000 métert, vízbőségük ingadozó lehet, kalcium- magnézium és hidrogén-karbonátot tartalmaznak.

A térség éghajlata mérsékelt meleg, mérsékelt nedves, az évi napsütéses órák száma 2000-2020 óra körül mozog, az évi középhőmérséklet 10,5-10,7 °C körüli. A fagymentes időszak április elejétől október végéig tart, az évi csapadékmennyiség 690-710 mm.

A medencealjzatot 1,5 km mélységben kristályos kőzetek, karbon és perm üledékes kőzetek alkotják. A karbon réteget folyóvízi iszap vagy infúziós lösz borítja. A terület süllyedése után a futóhomokkal borított részek üledékgyűjtővé váltak, majd a terület ismét felemelkedett, így a térséget is újra homok borította. A talaj típusa szerint réti talaj, illetve réti öntéstalaj.

Láprétek, mocsárrétek, ligeterdők tartoznak Baranyahídvéghez és Sámodhoz, ahol főként vadgazdálkodás folyik. A szántóföldek között megmaradt néhány erdőtömb, ahol gyertyános és kocsányos tölgyek találhatóak. Az állattenyésztés visszaesett a rendszerváltás óta annak alacsony jövedelmezősége miatt. Az utóbbi néhány évben enyhe növekedés volt megfigyelhető a juh- és kecsketartás területén. A két település természeti-, éghajlati és talajadottságai alkalmasak a mezőgazdasági termelésre.

Hirics Baranya déli peremvidékén, a Dráva árterületén, a folyótól alig 2 km-re található. A település vonzereje lehet a nemrégiben látogathatóvá tett horgásztó, ami a település külterületén található, azonban szálláslehetőség biztosítása nem megoldott, így a tó turisztikai értékkel egyelőre nem bír.

Hirics keleti szomszédságában található *Kisszentmárton*. A településhez tartozik a Kisszentmártoni tó, amelynek keleti oldalán, az árok partján található a kisszentmártoni fekete nyár, a hagyásfa, amelynek becsült kora 300 év. A település legfontosabb növényei a kocsányos tölgy, kőris, illetve a tölgy. Gazdaságát meghatározza a 20 hektáros fás legelő, amely egyenletes felszínű, a faállománya kocsányos tölgyből és vadkörtéből áll, illetve mezei juhar és kőris is megtalálható a területen. A legelőnek három gémeskútja van, ebből kettő jelenleg is üzemel.

Vejtő a horvát határhoz közel helyezkedik el, 34 km-re a drávaszabolcsi határátkelőtől. Környezeti értékei a Duna Dráva Nemzeti Parkhoz tartozó 12 hektáros kocsányos tölgy és a juharfás legelő, ez utóbbi azonban igen elhanyagolt állapotban van.

Piskó természetföldrajzi és agroökonómiai sajátosságai, és a bennük rejlő lehetőségek nagyban hasonlítanak Kémeséhez, hiszen a két település közel fekszik egymáshoz. Vízrajza kiegészül a Versági-tóval, amely lehetőséget nyújt a halászatra. A környékre jellemző halfajták találhatóak meg a tóban is, mint például az amur, a

balin, a ponty, a harcsa és a csuka. A tó mentén gyakori a fekete nyár és az idős fűzfa, amelyek megteremtik a lehetőséget a kosárfonásra, vagy egyéb fűzfavesszőből készült tárgyak készítésére. Állattenyésztési tevékenységében a juh, a sertés és a kecske jelenik meg, gazdálkodása főleg erdőgazdálkodás.

Kemsén maradt fenn az ősi, vadvizes és ligetes tájnak a legtöbb nyoma, azonban mezőgazdasági szempontból kedvezőtlen a település helyzete. A szántóföldek talaja homokos, ezért tápanyagban szegény és kevés a mésztartalma. Sok a csapadék, az országos átlagnál magasabb az aránya. Vízrajza szerint a Drávához és a Fekete vízhez tartozik. A területen folyó természetesi tevékenység keretében elsősorban búzát, kukoricát, takarmányrépát termesztnek. Pákászéletmód, háromnyomásos gazdálkodás, állattenyésztés folyik a településen.

Zaláta faállománya kocsányos tölgyből, kőrisből, mezei juharból, fűzfából és nyárfából áll. A zalátai református templom déli oldalán található a két hársfa, amelyeknek becsült kora 150 évre tehető. A 400 éves kocsányos tölgyek védettek, de az egyik fa 2000-ben kidőlt. A zalátai fás legelő 20 hektáros, és a településhez tartozik a 100 hektáros János-sziget, amelyen erdőművelés folyik. A területen három egykori Dráva-holtág található: a Zalátai Ó-Dráva, a Fekete-tó, és a Gilistyei-tó, amelyek azonban nem védett természetes élővizek. A zalátai Ó-Drávát is tápláló Gürü-csatorna a Sellyei-gürüből kapja a vízkészletét, ez az Ormánság egyik legnagyobb lápterülete.

A Dráva-völgyében fekszik *Lúzsok*, ami domborzatilag egységes morfológiai körzet. A településen jellemző a hőigényes növények termesztése. Gazdaságára a halászat jellemző, elterjedt a pákász életmód.

Vajszlótól nyugatra fekszik, a Fekete-víz síkján, egy alföldi jellegű területen *Nagycsány*. A község földterületei rossz minőségűek, értékük mindössze 8-10 aranykoronára tehető és a természeti adottságok sem annyira kedvezőek, mint ahogyan az a keletebbre fekvő települések esetében tapasztalható. A területen főként bor és szőlőtermesztéssel foglalkoznak, ősi szőlőfajták és művelési módok is fellelhetők itt, de jelen van a mezőgazdaságban a kalászos gabona és a kukoricatermesztés is. Nagycsány kimagasló botanikai és állatvilágbeli gazdagsággal megáldott település, vízrajzi szempontból is színes, hiszen a Fekete-víz síkján fekszik, tőle északra a Gyöngyös és az Okor-patak folyik, délre pedig a Dráva.

Továbbra is az Ormánság keleti részén maradván, de Vajszlóhoz képest nyugat felé haladva megtalálható település *Csányoszró*, amely a környék mércéjével mérve nagytelepülés, a harmadik legnagyobb falu az Ormánságban. Csányoszró és környezete vízrajz tekintetében igen sokszínű. Tőle északra és délre több vízfolyás halad el, a legjelentősebb a Gyöngyös patak és a Fekete-víz, délre a Dráva folyó. Domborzatilag teljesen egységes és egyhangú morfológiai körzet. Csányoszró területét fás legelők borítják, Baranya megye egyik legnagyobb kiterjedésű fás legelője is itt található, amelynek becsült nagysága körülbelül 42 hektár. A terület elsősorban elhelyezkedő facsoportokból áll, fűz, nyár, kocsányos tölgy, kőris alkotják a faállományt.

Az eddigi településekhez képest északra fekvő *Besencén* ár- és belvízmentesített a Fekete-víz. A település éghajlata száraz, a napsütéses órák száma meghaladja a 2100 órát is. Az akácültetvények egyre nagyobb teret hódítanak itt, a szántóföldek között gyertyán és kocsányos tölgy található. Besence a Magas Természeti Értékű Területekhez tartozik, ugyanis a falu határában áll egy 130 éves, 654 cm körmértű, 32 méter magas kőrisfa és egy 130 éves 332 cm körmértű, 34 méter magasságú kocsányos tölgy is. A II. világháború előtt állattenyésztés, növénytermesztés,

halászat biztosította a település megélhetését, ezen tevékenységek azonban mára teljesen megszűntek. A gazdaság szempontjából az iparszerű mezőgazdaság felülreprezentált a térségben.

Összefoglalás

A fentiekben az Ős-Dráva Program, ezen belül is a humán alprogramhoz tartozó TÁMOP- 1.4.1 – 11/1- 2012-0037 azonosító számú, „Szövetnek I. - Községi foglalkoztatási kezdeményezés az Ős- Dráva Program 20 településén” című projekt és az ebben érintett 20 település bemutatására tettünk kísérletet. Az Ormánság hazánk azon vidékei közé tartozik, amely komplex problémákkal küzd és ennek megfelelően többirányú fejlesztéseket igényel. Ahogy a múlt és a feltárt információk is mutatják, lehetőségek bőven rejlenek a területen, a természeti adottságok jelentős erőforrást, potenciált jelenthetnek, amelyek a fejlesztési kezdeményezések kiindulópontját jelenthetik. Mind a program, mind pedig az alprogram, illetve a projekt nagy hangsúlyt fordít ezen lehetőségek feltérképezésére, hiszen a helyi adottságok, erőforrások, szükségletek és igények alapos felmérése nélkül nem lehetséges eredményes változásokat megcélozni és elérni a terület gazdasága és az itt élők életszínvonala, életesélyei tekintetében.

A településekhez kapcsolódó adatgyűjtést a PTE BTK Társadalmi Kapcsolatok Intézete Községi és Szociális Tanulmányok Tanszék másodéves szociális munkás hallgatói végezték a Szociális kutatás és feldolgozása I. című tantárgy keretein belül.

Felhasznált irodalmak

A Sellyei Kistérség Területfejlesztési Konceptiója (2008) Megbízó: Sellyei Kistérségi Többcélú Társulás. Készítette: Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési. Rt. Átdolgozta: SKTT Területfejlesztési Iroda.

Balogh Z. és Somlai A. 2010. Baranya megye enciklopédiája és adattára 2. Dabas: Ceba Kiadó-Grünwald Kft.

Bíró L., et al. 1997. Baranya Megye Kézikönyve I., Dabas: BO BO Bt. – Ceba Kiadó-Grüppa Bt.

Baranya megye enciklopédiája és adattára (2010), Dabas: Ceba Kiadó – Grünwald Kft.

Baranya megye területfejlesztési koncepciója – 2013.

Csekó S. (szerk). 1981. Baranya megye erdő- és vadgazdálkodása. Pécs: Zrínyi ny.

Dövényi Z. (szerk). 2010. Magyarország kistájainak katasztere. Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet

Elsüllyedt falu a Dunántúlon. Kemse község élete. 1936. Budapest: Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet BT

Dr. Grünwald G. 2010. Baranya Megye Enciklopédiája és adattára. 2. kötet 520-521. Dabas: Ceba-Holding, Grünwald Kft.

Kádár K. 2000. Besence, Bogdása, Csányoszró, Drávafok, Drávaiványi, Drávasztára, Kákics, Markóc, Marócsa, Nagycsány, Okorág, Sellye, Sósvertike települések. Ormánság Fejlesztő Társulás

Kiss Z., G: 1991. Ormánsági változások – fejezetek a 18-19. századi társadalom történetéből, Budapest: Akadémia Kiadó

Megvalósíthatósági tanulmány, Dél- Baranyáért Alapítvány 2011
Reményi, P. 2009. Az Ormánság helye és lehetőségei, Pécs: ID Research Kft. – Molnár
Nyomda
Vejeti települések, Baranya Megyei Önkormányzatok Társulása

Online források

<http://umvp.kormany.hu/videkfejlesztési-mintaprojektek/download/0/7f/50000/tanulm%C3%A1ny.pdf> (letöltés ideje: 2013.09.17.)
<http://www.sikloskisterseg.hu/htmls/tesenfa.html> (letöltés ideje: 2013.09.17.)
<http://www.dravamedence.hu/index.php?p=4&c=1&t=26> (letöltés ideje: 2013. 09. 17.)
<http://www.szeporszag.hu/T%C3%A9senfa.telepules> (letöltés ideje: 2013.09.26.)
<http://onfenntartas.blogspot.hu/2012/06/hogy-keszul-mezedes-vajszloi-dinnye.html> (letöltés ideje: 2013.10.16)
<http://www.sikloskisterseg.hu/htmls/dravacsehi.html> (letöltés ideje: 2013.09.17.)
<http://www.dzstudio.hu/kisterseg/documents/adattar/dravacsehi.pdf> (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
<http://www.dravamedence.hu/index.php?p=4&c=1&t=14> (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
<http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A9mes> (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
<http://www.kemes.hu/> (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
<http://www.sikloskisterseg.hu/htmls/gazdasag.html> ((letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
(https://www.google.hu/search?q=pisk%C3%B3+v%C3%ADzrajza&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=Bg9dUvvcPIeFtAbmyIAQ&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1525&bih=695&dpr=0.9#q=pisk%C3%B3&tbm=isch&imgdii) (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/pisko-ahol-az-adossagot-gyujtik> (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
baranyatermeszetbarat.hu (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
umvp.kormany.hu/videkfejlesztési-mintaprojektek/ (letöltés ideje: 2013. 10. 07.)
http://www.ddvizig.hu/datadir/content/file/palyazatok/vegleges_master_plan_magyar.pdf. (Letöltve: 2013.10.07.)
<http://www.dravamedence.hu/index.php?p=4&c=1&t=25>. (Letöltve: 2013.10.07.)
<http://ertekmentoalapitvany.hupont.hu/21/szaporca>. (Letöltve: 2013.10.07.)
<http://esotanc.hu/szaporca>. (Letöltve: 2013.10.15.)
<http://baranyatermeszetbarat.hu> (Letöltve: 2013.11.15.)
<http://www.dravamedence.hu> (Letöltve: 2013.11.15.)
<http://www.osdrava.hu/cun-szaporcai-mintaterulet/szovetnek-i-projekt/>
<http://baranyatermeszetbarat.hu/index.php/lexikon/az-ormansag-lexikona>
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/pisko-ahol-az-adossagot-gyujtik>
<http://enfo.agt.bme.hu/drupal/sites/default/files/novenytn.jpg>
<http://enfo.agt.bme.hu/drupal/node/658>
<http://esotanc.hu/dravacsepely>
<http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A9mes>
<http://kisterseg.celodin.hu/ormansag/orm.html>
<http://regi.fusz.hu/vakbarat/olvas.php?id=13002>

SUMMARY: PRESENTATION OF THE NATURAL CHARACTERISTICS OF VILLAGES
SITUATED IN WEST-ORMÁNSÁG AREA IN HUNGARY, INCLUDED IN „TORCHLIGHT
I.” PROJECT OF „ORIGINAL DRÁVA PROGRAM”

Boglárka ELEK^a - Katalin LÁSZLÓ^b - Bettina PINTÉR^c - Éva VOJTEK^d

This study aims to present the main achievements and results of the project titled „Torchlight I. – Community employment initiative in 20 villages of Original Dráva Program”, as well as the analysis of 20 villages that are affected by the project. The project was identified with the code TÁMOP- 1.4.1 – 11/1- 2012-0037 and it is incorporated in the so-called „Original Dráva Program” (Dráva is a river in the South West of Hungary). This program includes complex initiatives of regional and rural development and aims to provide a permanently sustainable development for one of the most underdeveloped areas of Hungary called Ormánság.

Planning and preparation already started in the mid-2000s, then a complex rehabilitation and rural development program was worked out in 2005. A detailed plan was designed for the transformation and development of water supply system in 2007, and it was launched in 2010. In 2012 the name „Original Dráva Program” was introduced by a government decree. As a result of another government decree in 2013 Zsolt Tiffán, MP, the head of Baranya county assembly was appointed the government commissioner responsible for the program.

The above named project, launched in September 2013, provides opportunities of further education, employment and labour market service for the target group of disadvantaged inhabitants of the area. In the framework of the project social scientific research was carried out with the participation of students who belong to the Faculty of Humanities of the University of Pécs, The students who are studying social work and social policy systematically discover the characteristics of the 20 villages involved in the project.

Ormánság is one of the regions in Hungary that are characterised by complex problems and therefore require multipurpose development. Based on the past conditions of the region and the recently explored facts it is obvious that there are several opportunities of development in the area. Natural resources can be a significant potential that development initiatives can be based on. The program and the project focus on the discovery of these opportunities since the thorough survey of local potentials, resources and needs is essential for the implementation of efficient measures to improve the life quality and opportunities of local population.

The entire program, which incorporates this project, affects altogether 43 villages and it can be an internationally recognised good practice if it generates the aimed positive results.

Keywords: Original Dráva Program, Torchlight I. project, social convergence, complex regional and rural development

^a student, University of Pécs, Hungary

^b student, University of Pécs, Hungary

^c student, University of Pécs, Hungary

^d Ph.D. student, lecturer, University of Pécs, Hungary